

UNIVERSITATEA "LUCIAN BLAGA" SIBIU
FACULTATEA DE ȘTIINȚE SOCIO-UMANE
DEPARTAMENTUL DE ISTORIE, PATRIMONIU ȘI TEOLOGIE PROTESTANTĂ

**STILISTICA ȘI TEHNICA ALTARELOR
POLIPTICE DIN TRANSILVANIA**

TEZĂ DE DOCTORAT
rezumat

**Coordonator științific:
Prof. univ. dr. Zeno Karl Pinter**

**Doctorand:
Daniela Cristina Kiru**

Sibiu
2018

Cuvinte cheie: altar poliptic, retable, tehnică, restaurare, investigații

Precedată de o serie de lucrări care fac referire la altarele poliptice din Transilvania, în ansamblu, în care acestea au fost analizate din punct de vedere istoric și estetic, lucrarea de față își propune să ofere un studiu al acestora din perspectivă tehnică și stilistică, cu referire, în special, la piesele de poliptic din colecțiile Muzeului Național Brukenthal din Sibiu.

Materialul este comentat sub mai multe aspecte - istoric, estetic, tehnic - ținându-se cont de studiile anterioare, din diversele domenii, care tratează acest tip de manifestare artistică. Preocuparea este aceea de a evidenția relația dintre informațiile privitoare la aspectul altarelor poliptice și elementelor care se păstrează din acestea în biserici sau, în acest caz, în muzee, și cele referitoare la tehnica, materialele și uneltele utilizate pentru realizarea lor.

Textul lucrării cuprinde numeroase descrieri detaliate, fiind însoțit de ilustrații elocvente pentru demonstrarea celor menționate și de o listă bibliografică unde există referiri la toate aspectele dezbătute.

Arta polipticelor transilvănene a fost îndelung dezbătută încă din secolul al XIX-lea, de către "polihistori" care au fost interesați de istoria regională și locală, și, în acest context, au realizat descrieri din punct de vedere stilistic ale aspectului acestor ansambluri artistice. Studiile au devenit tot mai aprofundate în ceea ce privește evoluția artistică a acestora, realizându-se descrieri, inventare, analogii și clasificări.

Polipticele din Transilvania au o istorie strâns legată de dezvoltarea societății în Evul Mediu, din perioada care precedă Reforma. Fenomenul de colonizare a sașilor în acest spațiu a dus la crearea de noi forme de organizare socială și politică. Specializarea meșterilor, în diverse meserii, început în decursul secolelor XII-XIII, a dus la apariția unei piețe interne de desfacere pentru produsele realizate de aceștia, care apoi s-a transpus în apariția târgurilor ca piețe de desfacere pentru produsele lor. Dezvoltarea producției meșteșugărești în orașele din Transilvania a fost favorizată de poziția geografică a acestora.

Deja din secolul al XIV-lea, în târguri și orașe predomină meșteșugurile și comerțul. Relația dintre sași și români a fost dirijată mereu de categoria negustorilor. Numărul în creștere al breslelor și al membrilor acestora a determinat creșterea numărului de negustori și specializarea acestora exclusiv pe comerț.

Datorită faptului că, față de biserică romană aveau obligații toți locuitorii, inclusiv nobilimea și regele, iar acestea erau numite dijma (decima), aceasta, de obicei, se convertea în bani. Cultura catolică era susținută de maghiari, sași și secui, pe când cea ortodoxă de către români. O dată cu înflorirea stilului gotic începe o dezvoltare la nivelul construcțiilor de biserici catolice. În secolele XIV-XVI se produce o înflorire a societății medievale din acest spațiu care se reflectă în edificii somptuoase decorate cu elemente plastice decorative. În intervalul acesta se produc schimburi de meșteri, care își lasă amprenta pe construcțiile impunătoare și pe polipticele care le decorează în interior, și, de asemenea, se formează și se atestă bresle locale.

Polipticele transilvănene sunt, de fapt, elemente care decorează altarele propriu-zise, respectiv mesele la care se oficia sacrificiul lui Cristos, și care conțineau relicvele sfinte. Datorită ornamentației tot mai bogate, acestea au devenit, de-a lungul timpului, adevărate opere de artă, manifestări complexe ale priceperii meșterilor sculptori și pictori, având, pe lângă rolul devoțional și unul educativ, datorită prezenței programelor iconografice cursive.

Studiul de caz realizat tratează cele trei ansambluri analizate, respectiv polipticele de la Boian, Proștea Mare (Târnava) și cele trei elemente păstrate din polipticul de la Cisnădie, din județul Sibiu, aflate în prezent în colecțiile Muzeului Brukenthal, din perspectiva istorică, respectiv proveniența și tipurile de intervenții executate de-a lungul timpului asupra acestora, care, în prezent, fac parte din istoricul lor, dar, de asemenea, face referire și la intervențiile de restaurare executate recent în laboratorul de restaurare pictură tempera/lemn policrom, lucrări la care am participat activ.

Astfel, sunt examinate caracteristici ale acestor piese, sub aspect estetic, dar și tehnic. Paralela făcută între aspectele estetice și cele tehnice a venit din necesitatea creării unei lucrări care să aducă lumină în ceea ce privește legătura directă dintre acestea. Sunt astfel descrise, pe lângă tehnicile originale, și intervențiile ulterioare acestora, care au fost efectuate în vederea reparării, conservării și/sau restaurării acestor piese. Acest ansamblu de informații se poate constitui într-un studiu al stării de conservare al acestor bunuri culturale până la cele mai recente intervenții executate de echipa de restauratori din care fac parte.

De asemenea, trecerea în revistă a operațiunilor de conservare și restaurare realizate recent este o documentare a noilor intervenții care se adaugă, asemeni celor anterioare, la "istoricul" acestor ansambluri, privit din punct de vedere tehnic și stilistic.

În ceea ce privește tehnica de realizare a picturii pe suporturi din lemn, materialul bibliografic este mult redus față de cel care face referire la analiza din punct de vedere al istoriei artei. În această lucrare sunt prezentate tehnici și materiale utilizate în pictura pe suport de lemn, și, de asemenea, unelte folosite în perioada realizării ansamblurilor studiate. Importanța cunoașterii acestor aspecte face posibilă realizarea de legături între dezvoltarea tehnică și cea stilistică și estetică. Schimburile de meșteri, care a implicat, evident, și un schimb de experiență la nivel tehnic a dus la evoluția acestui tip de artă.

Lucrarea prezintă tehnici și unelte folosite, dar, de asemenea, și aspecte legate de caracteristicile materialelor utilizate, cum este materialul care stă la baza acestor piese, respectiv lemnul, tratat atât din punct de vedere al structurii cât și din perspectiva degradărilor la care acesta este supus datorită structurii sale, și, de asemenea, materialele utilizate pentru realizarea preparației cu care suporturile erau acoperite, culorile și straturile de protecție.

În consecință, toate informațiile cunoscute despre acest tip de piese, constituite într-un studiu de caz, în lucrarea de față, au rolul de a crea un punct de pornire pentru analize similare asupra altarelor poliptice din Transilvania, în general.

În baza studiilor existente, care, din punct de vedere istoric și estetic, atrag atenția asupra caracteristicilor specifice acestor piese, se pot realiza studii extinse, pe grupuri de piese similare, în vederea confirmării sau infirmării teoriilor existente cu privire la datare sau atribuirea pieselor unor anumiți meșteri.